Seyri ilellah - Seyri fillah - Seyri anillah - Seyri fil eşya:

Bu tabirler tasavvufta kullanılan ilmi-manevi ilerleme dereceleridir. Bu hususlar mektubat-ı Rabbani ve Risale-i Kudsiyye isimli eserlerde değişik ifadelerle izah edilir. Muhatabın durumuna göre açıklama getirilir.

Önce ilmi izahını yapalım: Seyr: Manevi yürüyüş, ilmi ilerleme demektir. Düşük ilimlerden, yüksek ilimlere ulaşmak demektir.

1- Seyri ilellah: Allaha doğru yürüyüş: Allahu tealanın sıfatlarının zıllerine-gölgele rine-nurlarına doğru manen ve ilmen yükselmek. Düşük anlayışı terk edip, manevi açılımla, Allahu tealanın sıfatlarının zıllerini keşfetmek.

2- Seyri fillah: Allahu tealanın isim ve sıfatlarında seyr. İlmen ve manen, Allahu tealanın sıfat ve esmasından haberdar olmak. ilmen, ruhen sıfatlar makamına yükselmek.

3- Seyri anillah: Allahu teala'nın huzuru manevisinden geri dönmek.

4- Seyri fil eşya: Alemin içinde bulunan eşyayı keşfederek seyretmek. Eşyanın hakikatine vakıf olmak.

ilk iki seyir, yükseliş makamlarında olup fena ve beka hallerini elde ettirir, son iki seyir iniş makamları olup irşad ve tekmil makamını elde ettirir. ilk iki makamda kalıp aleme geri dönmeyene uzlet velis denir. Bu, kendi halinde ibadetle meşgul olan veli olup, Allahın nurunda eriyip aşka gark olmuştur. başkasına faideli olamaz.

İniş makamlarını elde eden, ayıkmış ve Risalet makamlarından hisse alarak aleme dönmüş irşad velisi olan kamil mürşidler ve onların tabileridir. Gerçek peygamber varisi böyleleridir,

müteşabihlerden hazları vardır. Nefisleri mutmeinne - razıye ve merzıyye oldduğundan iman ve islamın hakikatını yaşarlar. her ne yaparlarsa Allah için olur, ihlas olur.

İşte böyle kimseler hakiki şeyh ve mürşid olur, böyle değilse müridlerini kemale erdiremez, nakıs olur. Mevla teala kamil dostlarından bizleri ayırmasın, onların bereketiyle dünya ve ahıretimizi ma'mur eylesin, islamı galib eylesin. Âmin!